Onze **otters** zitten niet stil

Moeder helpt jonge otter. Ze blijven tien tot twaalf maanden bij hun moeder.

De Zoogdiervereniging heeft 2021 tot het Jaar van de Otter uitgeroepen. Het tot de verbeelding-sprekende zoogdier is in 2002 opnieuw uitgezet in ons land. En ondanks flinke knelpunten wint de otter steeds meer aan terrein en vindt het dier zijn weg naar nieuwe leefgebieden.

Tekst Bea Koetsier | **Foto's** Hugh Jansman, Wageningen Environmental Research

Op zaterdag 2 januari 2021 ging – niet geheel toevallig – de film *De otter, een legende keert terug* op televisie in première. Hilco Jansma maakte deze fascinerende documentaire, die hem vier jaar aan maaktijd kostte. Dankzij de prachtige beelden en informatieve tekst leren we het dier echt kennen. Zo zien we bijvoorbeeld een actieve otter in de stad Groningen. Het blijkt dat vissen bij kou naar de stad trekken en de slimme otter volgt dan eenvoudigweg zijn voedsel. Otters eten voor 90% vis (bij voorkeur een kilo witvis per dag!), maar ook wel amfibieën, reptielen en vogels. Eigenlijk alles wat niet snel genoeg uit zijn buurt weet te komen. In de winter is de Amerikaanse rivierkreeft een favoriete snack.
Otters leven solitair, behalve in de voortplantingstijd. Ze kunnen uitstekend zwemmen, maar ook heel goed lopen. Een mannetje heeft een territorium dat overlapt met het leefgebied van meerdere vrouwtjes. De omvang ervan is afhankelijk van de beschikbaarheid van voedsel en de aanwezigheid van andere otters. Af en toe slapen ze een paar minuten, maar verder blijven ze 24 uur per dag alert en in beweging. Vijanden van deze marterachtige zijn wolven, beren, lynxen en zeearenden. In Nederland zijn het vooral loslopende honden die otters het leven moeilijk maken.

In vroeger tijd

In 2021 zijn we blij met de terugkeer van de otter. Midden negentiende eeuw werd negatiever over otters gedacht. A.E. Brehm is een van de eerste auteurs die voor een groot publiek over deze dieren schrijft. In *Tierleben* (1869) lezen we over de grote schade, die de 'visotter' aanricht voor vissers. Hij wordt intensief bejaagd en "te allen tijde onbarmhartig vervolgd", zo schrijft Brehm. Het vlees mag, evenals vissen, gegeten worden tijdens de katholieke vasten. De pels heeft veel waarde voor jagers. In Midden-Europa zijn 12.000 stuks visotterpelzen 135.000 Duitse Mark waard. Ook in Nederland is een otter zijn leven niet zeker. De handel in ottervellen wordt pas in 1954 verboden. Overigens heeft Brehm grote waardering voor de otter. Hij noemt het een interessant, bijzonder lenig dier met scherpe zintuigen. Bovendien vertelt hij dat je een otter eenvoudig kunt africhten om vissen voor je te vangen…

Twintigste eeuw

In de jaren veertig van de vorige eeuw begint een enkeling in Nederland zich zorgen te maken over de otterstand. Bioloog en natuurbeschermer G.A. Brouwer denkt dat er nog slechts dertig tot veertig exemplaren zijn. Dankzij zijn noodkreten krijgt de

Otters leven solitair, behalve in de voortplantingstijd.

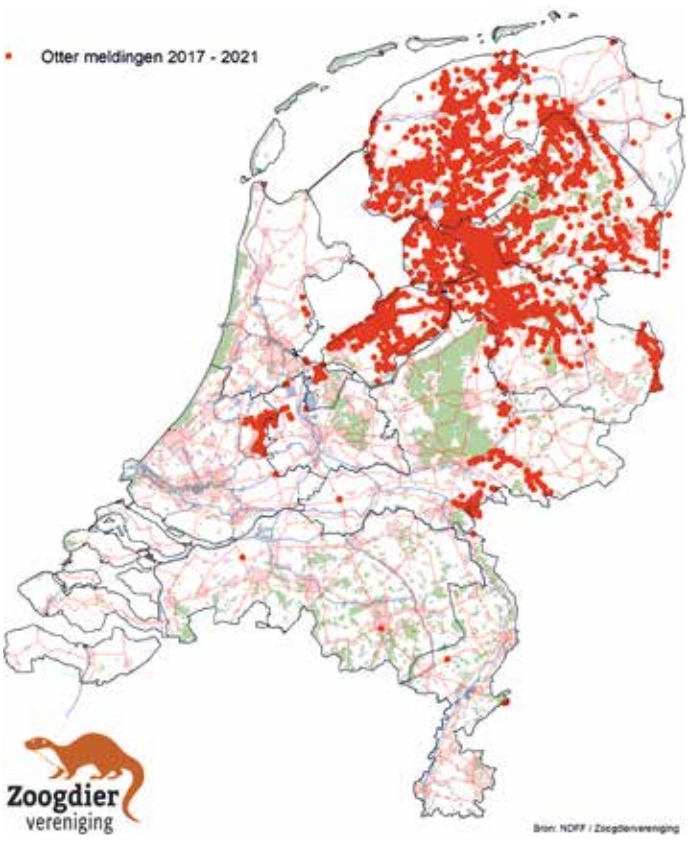

Meldingen van otters tussen 2017 en 2021 | **Bron** NDFF/Zoogdiervereniging

otter een beschermde status. Helaas blijven er veel ontheffingen voor de jacht. De tijd dat Ida Gerhardt (1905-1997) dichtte: "*Wie zelf de wijde wateren is gewend laat zwijgend de ander in zijn element. Men groet elkaar met de ogen. In de Lekbocht heb ik als kind een visotter gekend*" is voorgoed voorbij. De otter is ook kansloos door versnippering van leefgebieden, toename van verkeer en nieuwe sterke visfuiken van kunststofvezels. Vervuiling van het water vindt plaats door industriële lozingen, DDT, PCB's en zware metalen en is catastrofaal voor otters. Het gif komt via hun vissenvoedsel in hun lichaam terecht. Nieren, lever en botten raken aangetast. In 1988 verdrinkt een van de laatste otters in een visfuik in Noord-Friesland. Mensen blijven bijzondere wezens, want vrijwel meteen na de dood van de laatste otter verschijnt het *Herstelplan Leefgebieden Otter*.

Herintroducties

Wanneer het over otters gaat, denken mensen ook vaak aan bevers. Ze zijn echter totaal verschillend. In 1988 werden de eerste drie beverpaartjes in de Biesbosch losgelaten; ongetwijfeld de meest bekende herintroductie in Nederland. Bij herintroducties volgt ons land de richtlijnen van de IUCN (International Union for Conservation of Nature). In hoofdlijnen gaat het dan om de vraag naar het belang van de herintroductie, de mate van urgentie en, niet onbelangrijk, de organisatorische afwegingen. Niet alle herintroducties blijken succesvol, maar de bevers zijn een groot succes. Zo groot zelfs dat beverwachten de bezigheden van de dieren in de gaten moeten houden en zo nodig verstoren, omdat anders problemen voor sommige dijken kunnen ontstaan. In Limburg maakt de bever het zo bont, dat ze het een plaagsoort noemen. Een speciaal beverbeheerplan, inclusief afschot van bevers, was noodzakelijk. Hiervan geschrokken is de herintroductie van otters door Gedeputeerde Staten in deze provincie zelfs verboden met vage argumenten als het overbrengen van tuberculose en het zogenaamd veroorzaken van schade. Zullen succesvolle otters ook overlast gaan veroorzaken, vraag ik me af. Otterkenner Dr. Hugh Jansman (Alterra) ziet het niet somber in: "Dat zou kunnen bij viskwekerijen, maar in Nederland is daar geen sprake van".

"Ze hebben het goed"

Voor je tot uitzetting overgaat, is het noodzakelijk de otter een aantrekkelijk leefgebied aan te bieden. Vanaf begin jaren negentig probeert men de waterkwaliteit te verbeteren en plaatst men stopgrids in visfuiken om verdrinking te voorkomen. Ook op land moet het veilig zijn. Risicovolle wegen worden voorzien van faunabuizen met geleidend raster. Oeverbeheer krijgt aandacht door aangepast maaibeheer, het verwijderen van hoge, steile damwanden en de aanleg van fauna-uittreedplaatsen. In het laagveengebied van Friesland en Overijssel is de habitat het meest ottervriendelijk. In 2002 denken de kenners dat uitzetting verantwoord is. De herintroductie begint met vijftien otters: wilde otters uit Letland en Wit-Rusland, verweesde exemplaren uit Tsjechië en Zweedse otters uit een fokprogramma. Op 6 juli komen de eerste dieren en in de koude winter van 2002-2003 worden de volgende exemplaren uitgezet. Als de otters uit speelsheid over het ijs glijden is Hugh Jansman blij. "Wauw, dit is geruststellend, ze hebben het goed." In 2006 worden nog eens zestien otters bijgeplaatst.

Kritische geluiden

Vanuit Duitsland is er kritiek. Zijn de genetische verschillen tussen de uitgezette otters en de oorspronkelijke otterpopulatie niet te groot? Zijn de IUCN-richtlijnen in dit geval wel voldoende gevolgd? Bovendien lijken otters al spontaan vanuit Duitsland op weg naar Nederland. De Partij voor de Dieren heeft ook zijn vraagtekens. Bij het vangen met pootklemmen en het verdoven gaat het inderdaad niet altijd goed. Een bizar incident vindt plaats met twee otters uit Siberië die in de Rottige Meenthe zijn uitgezet. Deze verschijnen enkele dagen later bij een barbecue in de tuin. Een leuke attractie en ze eten gezellig mee, maar als de hapjes op zijn, bijten ze een kind in het been. Geen reclame voor de otter! Vermoedelijk waren deze 'tamme' dieren uit een pelsdierfokkerij afkomstig. Na 2008 worden alleen nog ongeveer twintig verweesde otters, veelal uit Nederland zelf, bijgeplaatst.

Monitoring en verspreiding

De zenders van uitgezette otters vallen helaas snel uit, maar door bloedafname vóór uitzetting heeft men bij stichting Alterra de DNA-profielen van alle uitgezette dieren. Uit spraints (uitwerpselen, waarmee de otter belangrijke plekken markeert en 'communiceert' met soortgenoten) en ottergeil (uitgescheiden door klieren naast de anus) wordt het DNA-profiel bepaald. Ook de verkeersdoden worden uitgebreid onderzocht. Zo kan men de ontwikkelingen binnen de otterpopulatie volgen. Het laatste jaarlijkse rapport *Genetische monitoring van de Nederlandse otterpopulaties* verschijnt in november 2020 bij Alterra (tegenwoordig Wageningen Environmental Research). Men schat de populatie op 450 dieren, een groei van 20%. De otters genieten van onze milde winters, het schone water, de moerasnatuur en de aanwezigheid van voldoende grote vissen. Er zijn jammer genoeg wel 135 geverifieerde verkeersslachtoffers.

Knelpunten

Wat blijken de grootste knelpunten bij deze herintroductie? Het intensieve verkeer, versnippering van het leefgebied, onvoldoende maatregelen om de otters te helpen (tunnels, passages), verschillend beleid per provincie en te veel recreanten in de natuurgebieden (zeker in deze coronatijd). Belangrijk punt van zorg is bovendien de genetische variatie. De dieren stammen namelijk voor een groot deel af van twee dominante mannetjes uit de beginfase. Immigratie van Duitse otters is belangrijk. Helaas zijn er tot op dit moment geen Duitse genen aangetroffen in nieuwe individuen.

Een kwestie van tijd

De otters zijn al in meerdere provincies aanwezig. Verrassend zijn de otters die in 2013 in de Nieuwkoopse Plassen aangetroffen worden. Het is een kraamkamer voor de Zuid-Hollandse en Utrechtse plassen. Natuur en Vogelwacht Biesbosch ziet uit naar de komst van de otter. Omdat op dit moment verbreding van de A27 aan de orde is, attendeert zij Rijkswaterstaat in een brief van einde februari 2021 op de vele verkeersslachtoffers onder diverse zoogdieren en vogels op deze weg. Dit, geeft zij aan, is het moment om multifunctionele en soortspecifieke faunapassages aan te leggen waarbij nazorg en monitoring geborgd dienen te zijn. NVB-voorzitter Reinier Jacquet noemt het zorgelijk dat Rijkswaterstaat en andere overheden geneigd zijn de verantwoordelijkheid hiervoor bij de aannemer neer te leggen. Dit leidt er in veel gevallen toe dat nazorg en monitoring om financiële redenen gebrekkig is of soms zelfs geheel achterwege blijft. Reeds in 2019 was een otter op weg naar de Biesbosch. Hij sneuvelde op de N285 op slechts zeven kilometer van 'het beloofde land', de 10.000 hectare visrijke Biesbosch-habitat. Toch is het ongetwijfeld slechts een kwestie van tijd voordat onze grootste marterachtige zich ook daar vestigt. ■

Otters zijn uitstekende zwemmers. Zij zwemmen met een gemiddelde snelheid van 1,5 tot 2 kilometer per uur.